

รายงานสถานการณ์การนำเข้าและการผลิตข้าวในแอฟริกาตะวันออก

ข้าวถือเป็นสินค้าสำคัญของไทยส่งออกมายังแอฟริกา อย่างไรก็ตาม ในช่วง 3-4 ปีที่ผ่านมาด้วยสถานการณ์ตลาดข้าวไทยสูญเสียตลาดให้กับคู่แข่งสำคัญ เช่น อินเดีย ปากีสถาน เวียดนาม เป็นต้น โดยมีสาเหตุสำคัญ คือ

- (1) ราคาของข้าวไทยมีการปรับตัวสูงขึ้นกว่าร้อยละ 20-25% เนื่องจากผลผลิตที่น้อยลง และค่าเงินบาทที่แข็งค่าขึ้นจาก 32 กว่าบาทเป็น 30-31 บาทในปัจจุบัน ขณะที่ราคาข้าวของคู่แข่งอาจปรับตัวสูงขึ้นเช่นเดียวกันแต่ค่าเงินของคู่แข่งไม่ได้แข็งค่ามากเช่นเดียวกับไทย ทำให้ความสามารถในการแข่งขันของไทยน้อยลง
- (2) นอกจากนั้น เนื่องจากปัญหาการระบายข้าวในสต็อกของรัฐบาลมีความล่าช้าจากผลกระทบในการความผิดพลาดของโครงการจำหน่ายข้าวที่เกิดขึ้นในช่วง 5-6 ปีก่อนหน้านี้ ทำให้โครงสร้างด้านราคาและผลผลิตของข้าวไทย ไม่สอดคล้องกับสภาพตลาด ทำให้ผู้ซื้อหลายประเทศหันไปนำเข้าข้าวจากประเทศคู่แข่งมากขึ้น
- (3) การเพิ่มขึ้นของการผลิตข้าวได้ของประเทศในแอฟริกา เช่น แทนซาเนีย รวันดา เอธิโอเปีย เป็นต้น ทำให้มีผลผลิตมากขึ้น ส่งผลให้การนำเข้าข้าวจากต่างประเทศมีจำนวนลดลง

สถานการณ์การผลิต การบริโภค และการนำเข้าในแอฟริกาตะวันออก มีรายละเอียดดังนี้

1. เคนยา

การผลิต

ในปี 2020 เคนยามีผลผลิตข้าวที่ผลิตได้ในประเทศ ประมาณ 80,000-105,000 ตันต่อปี ส่วนใหญ่เป็นข้าว Basmati และ Pishori ที่เป็นพันธุ์ข้าวที่คนเคนยานิยมในการบริโภค เป็นข้าวที่มีลักษณะเม็ดยาวแต่เวลานำมาหุงจะรวมไม่นิ่ม ต่างกับข้าวหอมหรือข้าวขาวของไทยที่เม็ดสั้นกว่าและหุงแล้วนุ่มกว่า

ตารางแสดงปริมาณการนำเข้าข้าวของเคนยาระหว่างปี 2018-2020 : ที่มา GTA

Rank	Trade Partner	Unit	Quantity (KG)			Share (%)			change (+/-) %
			2018	2019	2020	2018	2019	2020	
	World	KG	599,340,030	608,136,192	604,421,383	100.00	100.00	100.00	-0.61
1	Pakistan	KG	347,526,367	406,803,794	336,582,967	57.98	66.89	55.69	-17.26
2	Tanzania	KG	3,180,750	2,005,725	75,972,366	0.53	0.33	12.57	3687.78
3	India	KG	30,683,408	12,507,916	74,632,279	5.12	2.06	12.35	496.68
4	Thailand	KG	175,298,074	151,432,187	65,946,638	29.25	24.90	10.91	-56.45
5	Myanmar	KG		5,150,003	26,885,500		0.85	4.45	422.05
6	Korea, South	KG	13,000,500	20,000,000	10,000,000	2.17	3.29	1.65	-50.00
7	Vietnam	KG	52,000	574,000	8,505,838	0.01	0.09	1.41	1381.85
8	China	KG	27,017,799	9,357,143	5,725,324	4.51	1.54	0.95	-38.81
9	Cambodia	KG	125,000	150,000	100,000	0.02	0.02	0.02	-33.33
10	United States	KG	21,224		35,108	0.00		0.01	

การบริโภคและการนำเข้า

เคนยามีความต้องการในการบริโภคข้าวทุกชนิด ประมาณ 700,000 ตันต่อปี เป็นผลให้ข้าวส่วนใหญ่ต้องมีการนำเข้าจากต่างประเทศเกือบ 600,000 ตันต่อปี โดยมีแหล่งนำเข้าที่สำคัญ คือ ปากีสถาน แทนซาเนีย อินเดีย ไทย และ พม่า

โดยจากรายแสดงปริมาณการนำเข้าข้าวของเคนยา ระหว่างปี 2018-2020 ช้างต้น ไทย ถือเป็นแหล่งนำเข้าลำดับที่ 4 ของเคนยา โดยตกมาจากที่เคยเป็นลำดับที่ 2 ในปี 2018-2019 รองจากปากีสถาน โดยมีสาเหตุสำคัญคือ

- (1) การที่แทนซาเนีย สามารถผลิตและส่งออกข้าวมาขายในเคนยามากขึ้น ถึง 3,687.78 % เนื่องจากแทนซาเนีย มีข้อตกลงการค้าเขตการค้าเสรี EAC ซึ่งทำให้เสียภาษีนำเข้าในอัตราเพียง 35% หรือ 200 USD/ตัน ต่างจากประเทศนอกกลุ่ม เช่น ไทย ปากีสถาน อินเดีย ที่ต้องเสียภาษีนำเข้าถึงร้อยละ 75% หรือ 345 USD/ตัน ทำให้มีผลให้ต้นทุนการนำเข้าต่างกันมาก โดยคาดการณ์ว่า แทนซาเนียจะก้าวเป็นแหล่งนำเข้าลำดับที่ 1 ของเคนยา ในอีก 3-5 ปี ขึ้นอยู่กับการพัฒนาการปลูกว่าจะสามารถส่งออกมาให้ตลาดเคนยาได้มากน้อยแค่ไหน
- (2) ข้าวไทยมีราคาสูงเมื่อเปรียบเทียบกับคู่แข่ง เช่น ปากีสถาน อินเดีย ซึ่งส่งออกข้าว Basmati ที่เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคในเคนยามากกว่า ข้าวหอมมะลิหรือข้าวหอมของไทย ที่มีราคาสูงกว่าร้อยละ 25-30 เมื่อเปรียบเทียบกับข้าว Basmati ที่นำเข้ามาจากปากีสถานหรืออินเดีย เนื่องจากตลาดเคนยาเป็นตลาดที่ราคาเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจของผู้ซื้อ และคุณภาพเป็นเรื่องรองลงมา
- (3) ไทยประสบปัญหาในการส่งออกข้าวคุณภาพปานกลาง เช่น ข้าวขาว ข้าวหัก ที่เริ่มมีการตีตลาดจากข้าวจากเวียดนามและพม่าที่มีราคาถูกกว่ามาแย่งตลาดส่วนหนึ่งของไทยไป โดยจะเห็นจากการที่พม่าและเวียดนามมีส่วนแบ่งตลาดที่สูงขึ้นอย่างมาก โดยขยายตัวถึง 422.05% และ 1,381.85% ตามลำดับ

โอกาสในขยายตลาดของข้าวไทย

มีโอกาสน้อยหากราคาข้าวของไทยยังสูงกว่าคู่แข่ง และมีแนวโน้มลดลงต่อไป โดยในปี 2021 คาดว่า การนำเข้าข้าวจะลดลงอีกกว่า -30% โดยมีมูลค่าการส่งออกประมาณ 14.1 ล้าน USD หรือ ประมาณ 440 ล้านบาท ปริมาณประมาณ 46,000 ตัน

2. แทนซาเนีย

การผลิต

แทนซาเนีย สามารถผลิตข้าวเมล็ดยาวที่มีกลิ่นหอมคล้ายคลึงกับข้าวขาวของไทย โดยปัจจุบันมีผลผลิตปีละประมาณ 2.1 ล้าน ซึ่งเพียงพอในการบริโภคในประเทศ และสามารถส่งออกประเทศใกล้เคียง เช่น เคนยา หรือรวันดาได้

การบริโภคและการนำเข้า

เนื่องจากสามารถผลิตได้เพียงพอ ทำให้การนำเข้าข้าวถูกห้ามโดยรัฐบาลแทนซาเนียมาตั้งแต่ปลายปี 2018 และประกาศอีกครั้งในปี 2019 (ต.ค.) โดยหากจะต้องมีการนำเข้าเป็นต้องขออนุญาตนำเข้าจากรัฐบาลก็จะเป็นการนำเข้าข้าวชนิดอื่นๆ เช่น ข้าวขาวยาวเหนียว เป็นต้น ในจำนวนไม่มากนัก โดยมีการ

นำเข้าจาก ปากีสถาน (150,000 ตัน) และไทย (15,000 ตัน) ในปี 2019 และแนวโน้มการนำเข้าก็จะลดลงไปเรื่อยๆ (ในปี 2019 ลดลง -9%) เพราะรัฐบาลต้องการส่งเสริมและปกป้องเกษตรกรในประเทศ จากข้าวนำเข้าและจะนำเข้าตามที่รัฐบาลอนุญาตหรือจำเป็นเท่านั้น

โอกาสในการขยายตลาดของข้าวไทย

ไม่มีโอกาสเนื่องจากถูกจำกัดการนำเข้าและสามารถผลิตได้เพียงพอกับการบริโภคในประเทศ จนกลายเป็นผู้ส่งออกข้าวให้กับประเทศในแอฟริกาตะวันออกที่บริโภคข้าว (เคนยา, รวันดา) มากที่สุด

3. ยูกันดา

การผลิต

ยูกันดาสามารถผลิตข้าวได้เพียงพอกับความต้องการของผู้บริโภคประมาณ 200,000-250,000 ตัน และอาจต้องมีการนำเข้าบ้างแต่ไม่มากนักประมาณ 90,000 ตันต่อปี โดยมีแหล่งนำเข้าสำคัญคือ ปากีสถาน เวียดนาม และไทย

โอกาสในการขยายตลาดของข้าวไทย

เป็นไปได้น้อย เนื่องจากมีการนำเข้าจำนวนไม่มากและข้าวไทยยังมีราคาสูงไม่เป็นที่นิยมของผู้บริโภคที่นิยมข้าวขาวราคาถูกจากปากีสถานและเวียดนามมากกว่า แนวโน้มการนำเข้าลดลงไปตามลำดับ

4. รวันดา

การผลิต

ประมาณ 80% ของข้าวที่บริโภคในรวันดาผลิตได้เองในประเทศ (ประมาณ 250,000-300,000 ตัน) และ 20% นำเข้าจากประเทศแทนซาเนีย อินเดีย และปากีสถาน โดยเฉพาะข้าวเมล็ดยาว (Basmati) เจ้าหน้าที่รัฐบาลรวันดาคาดการณ์ว่าการผลิตข้าวภายในประเทศจะเพียงพอเพื่อตอบสนองความต้องการภายในประเทศภายในปี 2019 ผลผลิตในปัจจุบันของประเทศรวันดาสะท้อนถึงการเพิ่มขึ้นของการผลิตทางการเกษตรภายในประเทศซึ่งเพิ่มขึ้นมากหลังจากประเทศสงบและไม่มีสงครามทางการเมือง

โอกาสในการขยายตลาดของข้าวไทย

เป็นไปได้น้อย เนื่องจากมีการนำเข้าจำนวนไม่มากและมีแนวโน้มการนำเข้าลดลงไปตามลำดับ นิยมบริโภคข้าวเมล็ดยาว (Basmati) และพื้นแข็งมากกว่าข้าวเมล็ดยาวพื้นนุ่มกว่า เช่น ข้าวขาวไทย ข้าวเวียดนาม เป็นต้น

5. เอธิโอเปีย

การผลิต

เป็นประเทศที่มีประชากรมากที่สุดเป็นอันดับ 2 ในแอฟริกาโดยมีประชากรมากกว่า 87,952,000 คน (CSA, 2014) นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ที่ใหญ่เป็นอันดับที่ 10 โดยมีพื้นที่ 1.14 ตารางกิโลเมตร (944,000 ตารางไมล์) ข้าวเป็นกลุ่มธัญพืชที่สำคัญที่สุดและมีการปลูกในส่วนต่างๆของเอธิโอเปียในฐานะอาหารหลัก และมีลักษณะที่น่าจะมีศักยภาพมากสำหรับการเพาะปลูกพืช ข้าวถือเป็นพืชที่สามารถสร้างความมั่นคงด้านอาหารในเอธิโอเปียได้ อีกทั้งความต้องการที่เพิ่มขึ้นและราคาข้าวที่สูงขึ้นทำให้ชาวนาเปลี่ยนไปผลิต

ข้าว (ส่วนใหญ่เป็นข้าวสาลีและข้าวฟ่าง รวมผลผลิตประมาณ 10 ล้านตันต่อปี) ทำให้จำนวนเกษตรกร และพื้นที่ปลูกข้าวเพิ่มสูงขึ้น และตามรายงาน USAID Global Agricultural Information Network (GAIN) 2018 rice report ประเทศเอธิโอเปียปลูกข้าวได้ในระดับที่สามารถตอบสนองความต้องการข้าว ได้เกือบจะเพียงพอต่อการบริโภค

โอกาสในการขยายตลาดของข้าวไทย

สามารถผลิตได้เพียงพอไม่ต้องมีการนำเข้า และนิยมบริโภคข้าวสาลีมากกว่าข้าวเมล็ดยาวพื้นนุ่มของไทย หรือเวียดนาม ทำให้มีการนำเข้าข้าวจากประเทศอื่นเพื่อปิดช่องว่างด้านอุปสงค์น้อยมาก อย่างไรก็ตาม ใดๆก็ดี ตัวเลขการนำเข้าในปี 2020 มีการนำเข้าข้าวจากไทยประมาณ 2,000 ตัน

6. Democratic Republic of the Congo

การผลิต

สามารถผลิตข้าวได้ประมาณ 1.3 ล้านตันต่อปี (FAO/2020) โดยเป็นการเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากในช่วง 2-3 ปี หลังจากที่มีความไม่สงบจากที่สงครามกลางเมืองในประเทศบรเรทาลอง แม้จะยังมีการต่อสู้ยู่บ้างในหลายพื้นที่แต่ในเมืองเศรษฐกิจสำคัญ เช่น Kinshasa ก็สงบขึ้นมาก โดยคองโกได้รับการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าวจากประเทศยุโรป (เช่น เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม) และองค์การระหว่างประเทศ เช่น FAO เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเป็นประเทศที่ยังด้อยพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น ระบบชลประทาน ถนน และขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ เป็นต้น ทำให้แม้จะมีพื้นที่ที่สามารถปลูกพืชได้จำนวนมาก แต่ยังมีพื้นที่ที่เหมาะสมกับการเพาะปลูกค่อนข้างน้อย คือเพียงร้อยละ 20 ของทั้งหมดของประเทศ ทำให้ยังมีพื้นที่อีกจำนวนมากรอการพัฒนา ทำให้โดยทั่วไปคองโกยังต้องพึ่งพาการนำเข้าสินค้าอาหารจากต่างประเทศจำนวนมาก เพื่อตอบสนองความต้องการในประเทศ เช่น ข้าวสาลี แป้งข้าวโพด ข้าวขาว เป็นต้น

การนำเข้า

คองโกนำเข้าข้าวทุกชนิดประมาณ 220,000-270,000 ตันต่อปี มูลค่ากว่า โดยนำเข้าข้าวคุณภาพปานกลางถึงต่ำจากไทยประมาณ 30,000-40,000 ตันต่อปี ส่วนใหญ่เป็นข้าวขาว (รวมข้าวขาวและข้าวหัก) คิดเป็นมูลค่า ประมาณ 1,200-1,400 ล้านบาทต่อปี โดยไทยเป็นแหล่งนำเข้าลำดับที่ 3 (2020) มีส่วนแบ่งตลาดประมาณ 18.84% รองจาก ข้าวบาสมัติของปากีสถาน ที่มีส่วนแบ่งตลาด 24.83% และข้าวสาลีจากสหรัฐ ที่มีส่วนแบ่งตลาด 22.11% ซึ่งข้าวขาวไทยมีคู่แข่งสำคัญคือ ข้าวบาสมัติจากปากีสถาน และอินเดีย ข้าวขาวจากแทนซาเนียและแอฟริกาใต้ (เป็นตัวกลางนำมาขายต่อ หรือ Trader) และข้าว Risotto ของอิตาลีและสเปน (เนื่องจากมีคนอิตาลีและยุโรปอาศัยอยู่มาก) โดยในปี 2563 การส่งออกของไทยมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากราคาข้าวไทยมีราคาสูงขึ้น และปัญหาด้านการชำระเงินค่าสินค้า ที่คองโกมีปัญหาด้านระบบธนาคารและการควบคุมเงินตราต่างประเทศของรัฐบาล

โอกาสในการขยายตลาดข้าวของไทย

1. ราคาข้าวไทยที่มีราคาสูงกว่าคู่แข่ง เช่น ข้าวบาสมัติ ข้าวขาวจากแทนซาเนีย ข้าวสาลี (ใช้ทำแป้ง) เป็นต้น ทำให้การนำเข้าเริ่มลดลง
2. ข้าวขาวไม่ใช่อาหารหลักของคนคองโก โดยอาจจะบริโภคเพียงสัปดาห์สองวัน กล่าวคือ มีอาหารทางเลือกอื่น เช่น แป้งข้าวโพด มันฝรั่งต้ม ข้าวบาสมัติ เป็นต้น ดังนั้น หากในอนาคตที่คองโก

- สามารถผลิตข้าวได้มากขึ้น ตามการพัฒนาพื้นที่เพาะปลูกข้าวมากขึ้นต่อไปแล้ว ความต้องการในการนำเข้าข้าวก็จะลดน้อยลงตามไปด้วย
3. ข้าวไทยประสบปัญหาในการแข่งขันกับข้าวราคาถูกกว่า ทั้งจาก ปากีสถาน อินเดีย เวียดนาม และ แทนซาเนีย โดยเฉพาะแทนซาเนียที่ยังมีบทบาทในการเป็นแหล่งนำเข้าของคองโกในอนาคตเนื่องด้วย มีชายแดนที่ขนส่งสินค้าทางรถได้ไม่ไกลมากนัก (ประมาณ 3 วัน) ไม่ต้องเสียภาษีนำเข้าในอัตราสูง เนื่องจากมีข้อตกลงการค้าเขตการค้าเสรีทวีปแอฟริกาหรือ AfCFTA (African Continental Free Trade Area) ระหว่างกัน นอกจากนี้ แทนซาเนียประกาศให้การส่งออกข้าวเป็นวาระแห่งชาติ และประเทศคองโกก็เป็นประเทศหรือตลาดเป้าหมายที่แทนซาเนียมุ่งหวังในการส่งออกข้าวในอนาคต
 4. ผู้ส่งออกหลายรายของไทยเริ่มประสบปัญหาของการชำระค่าสินค้ากับผู้นำเข้าในคองโกที่ไม่สามารถเรียกเก็บเงินค่าสินค้าได้ตามที่ตกลงกัน และการติดตามปัญหาของฝ่ายไทย เป็นไปได้โดยยาก ทำให้หากไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ การส่งออกข้าวมาคองโกก็จะเป็นไปได้โดยลำบาก เนื่องจากเหตุการณ์สงครามในประเทศคองโกยังไม่มีแนวโน้มที่จะสงบได้ในระยะเวลาอันใกล้และรัฐบาลคองโกมีการควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศและการทำธุรกรรมกับต่างประเทศ โดยการชำระเงินส่วนใหญ่เป็นการชำระเงินผ่านการส่งเงินจากประเทศที่ 3 ที่ผู้นำเข้ามีบัญชีในประเทศนั้นๆให้กับผู้ส่งออกไทย ซึ่งจะต้องติดตามสถานการณ์ต่อไป

คาดการณ์สถานการณ์การส่งออกข้าวของไทยมาตลาดแอฟริกาตะวันออกในปี 2021 (พ.ศ.2564)

ตารางแสดงการส่งออกข้าวไทยมาประเทศในแอฟริกาตะวันออกในปี 2018-2020 (ที่มา: GTA)

Rank	Trade Partner	Unit	Primary Quantity			% Share			Percent Change, 2020/2019
			2018	2019	2020	2018	2019	2020	
	All Partner	Ton	331,946	308,679	133,281	100.00	100.00	100.00	-56.82
1	Congo, Dem. Rep.	Ton	72,269	116,063	89,220	21.77	37.60	66.94	-23.13
2	Kenya	Ton	22,657	176,714	39,434	68.25	57.25	29.59	-77.68
3	Tanzania	Ton	30,910	14,885	4,280	9.31	4.82	3.21	-71.25
4	Ethiopia	Ton	275	25	217	0.08	0.01	0.16	768.00
5	Rwanda	Ton	1,768	728	130	0.53	0.24	0.10	-82.14
6	Seychelles	Ton	-	-	-	0.00	0.00	0.00	
7	Uganda	Ton	-	265	-	0.00	0.09	0.00	
8	Somalia	Ton	156,000	-	-	0.05	0.00	0.00	

ภาพแสดงราคาข้าว ขายเป็นปลีกของข้าวไทยกับข้าวในตลาดเคนยา

ข้าว Basmati 4.59 USD / 2 KG

ข้าวขาวคัดเกรด 2.59 USD / 2KG

ข้าว Pishori/ Basmatii ผสม 2.81 USD / 2 KG

ข้าว Pishori 49.7 USD KES / 2 KG

ข้าว Basmati 2.64 USD / 2 KG

ข้าวหอมไทย 7.79 USD / 2 KG

จากตารางแสดงการส่งออกข้าวไทยมาประเทศในแอฟริกาตะวันออกในปี 2018-2020 ข้างต้น ไทยส่งออกข้าวมาตลาดแอฟริกาตะวันออก 8 ประเทศคือ DR.Congo เคนยา แทนซาเนีย เอธิโอเปีย รวันดา ยูกันดา โซมาเลีย และเซเชลล์ ในปี 2020 หรือ พ.ศ. 2563 จำนวน 133,281 ตัน ลดลงร้อยละ -55.82 โดยทุกตลาดมีแนวโน้มลดลง มีเพียงตลาดเอธิโอเปียที่ขยายตัวขึ้น แต่ในระยะยาวก็มีจำนวนการนำเข้าที่น้อยมากและเป็นการนำเข้าในลักษณะตามปริมาณความต้องการเฉพาะเวลา แต่ไม่มีนัยสำคัญที่จะเพิ่มขึ้นตามที่ได้วิเคราะห์ในกรณีของประเทศเอธิโอเปียที่กล่าวข้างต้นแล้ว

ในปี 2021 คาดการณ์ว่าการส่งออกข้าวของไทยจะยังลดลงจากสาเหตุที่มีการนำเข้าลดลงอันเนื่องมาจากที่สูงกว่าคู่แข่งและการเพาะปลูกที่ประเทศในแอฟริกาตะวันออกน่าจะผลิตข้าวได้มากขึ้นกว่าปี 2020 โดยคาดการณ์ว่าไทยจะส่งข้าวลดลงในตลาดแอฟริกาตะวันออกได้ประมาณ 93,000 ตันลดร้อยละ -30.00 โดยทั้งนี้ หากจะกลับมาส่งออกได้มากขึ้นจะต้องมีการปรับตัวราคาที่ลดลงมากกว่าที่เป็นอยู่ หากไม่แล้วสถานการณ์ที่ สคต. คาดการณ์ก็น่าจะเป็นไปตามสาเหตุที่กล่าวมา

โอกาสในการขยายตลาดของข้าวไทยในแอฟริกาตะวันออก มีโอกาสน้อยลงและมีแนวโน้มทำตลาดได้ยากขึ้น โดยมีสาเหตุสำคัญ ดังนี้

1. หลายประเทศในแอฟริกาตะวันออกที่มีระบบชลประทานและน้ำดีขึ้น สามารถเพิ่มผลผลิตข้าวได้มากขึ้น จนผลิตได้เพียงพอในการบริโภคในประเทศแล้ว เช่น แทนซาเนีย ยูกันดา เอธิโอเปีย เป็นต้น และหากในอนาคตประเทศเหล่านี้ มีความก้าวหน้าในการผลิตและพัฒนาพันธุ์ ตลอดจนเพิ่มผลผลิตต่อไร่จนมีผลผลิตส่วนเกินสามารถส่งออกได้ก็จะสามารถผลิตมากพอจะส่งออกไปประเทศต่างๆในแอฟริกาได้ทดแทนการนำเข้าข้าวจากต่างประเทศ
ทั้งนี้ ประเทศในแอฟริกาตะวันออกที่ไทยยังส่งออกในปริมาณมากได้แม้จะมีแนวโน้มลดลง มีเพียงเคนยา ประเทศเดียวที่ยังไม่สามารถผลิตข้าวได้เพียงพอและยังคงต้องมีการนำเข้าข้าวจากต่างประเทศจำนวนมากอยู่ แต่เคนยาก็จะเพิ่มการค้าระหว่างประเทศในแอฟริกาด้วยกันมากขึ้น และน่าจะนำเข้าข้าวจากประเทศนอกกลุ่มแอฟริกาในสัดส่วนที่น้อยลงต่อไปในอนาคต
2. ประเทศในแอฟริกาตะวันออก นิยมบริโภคข้าวเมล็ดยาวพื้นแข็งและร่วน เช่น ข้าว Basmati มากกว่าข้าวเมล็ดยาวสั้นกว่าแต่เป็นข้าวนุ่มไม่ร่วนเหมือนข้าวไทย
3. ราคาข้าวไทยมีราคาสูงขึ้นมากในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา ทำให้ตลาดหันไปบริโภคข้าวราคาถูกจาก ปากีสถาน เวียดนาม พม่า และอินเดีย มากขึ้น ทดแทนข้าวไทย ตามกำลังซื้อที่มีอย่างจำกัด หากไทยยังต้องการรักษาตลาดจะต้องนำเสนอข้าวพันธุ์ใหม่ที่มีราคาถูกกว่าเดิม และมีราคาสูงกว่ากับคู่แข่งไม่มากอย่างเช่น ปัจจุบัน ไม่เช่นนั้น ตลาดข้าวของไทยก็จะหดตัวลงไปเรื่อยๆ โดยถูกคู่แข่งทั้งข้าว Basmati ของปากีสถานหรืออินเดีย และข้าวขาวพันธุ์นุ่มที่มีราคาถูกกว่า เช่น เวียดนาม พม่า หรือ กัมพูชา แย่งตลาดไปเรื่อย
4. การที่ประเทศในแอฟริกามีข้อตกลง เขตการค้าเสรีทวีปแอฟริกาหรือ AfCFTA (African Continental Free Trade Area) จะทำให้การส่งออกสินค้าข้าวในกลุ่มประเทศแอฟริกาสามารถทำได้ง่ายขึ้น และเสียภาษีจำนวนน้อยหรือไม่เสียเลย จะยังเป็นอุปสรรคในการขยายหรือรักษาตลาดของข้าวไทยในตลาดแอฟริกา เนื่องจาก หากประเทศที่ผลิตข้าวได้เพียงพอในประเทศแล้ว หันมาส่งออกไปประเทศในแอฟริกามากขึ้นแล้ว การส่งออกของไทยในตลาดแอฟริกาอีก 5-10 ปีข้างหน้า ก็คงยังทำได้ยาก เพราะไม่สามารถแข่งขันด้านราคาได้ในที่สุด
5. ไทยอาจต้องหันมาพัฒนาตลาดข้าวคุณภาพสูงหรือข้าวตลาดเฉพาะมากขึ้น เช่น ข้าวเหนียว ข้าวไรซ์เบอร์รี่ ข้าวที่มีน้ำตาลน้อย เพื่อเจาะตลาดเฉพาะมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ด้วยกำลังซื้อของคนแอฟริกายังมีอยู่จำกัด และปัจจัยด้านราคาเป็นปัจจัยหลักในการบริโภค การส่งเสริมการบริโภคข้าวกลุ่มนี้ก็จะขยายได้โดยจำกัดในเรื่องขนาดตลาดที่มีอยู่ไม่มากนัก

รายงานโดย
สศต. ณ กรุงไนโรบี (ประเทศเคนยา)
มีนาคม 2564